

Přehled uvedených diskusních příspěvků není vyčerpávající. Měl jen ukázat sféry, v jakých se jednání konference pohybovalo, a upozornit na některé významnější příspěvky, jejichž úplný text bude uveřejněn ve sborníku z této konference.

Celkově lze konferenci hodnotit jako užitečné setkání sociologů, které umožnilo posoudit aktuální teoretické a praktické problémy sociálního plánování a vyměnit si informace o jeho rozvoji v praxi řady socialistických zemí.

Libuše Lišková

Sociální problémy cvičení rodičů a dětí. Ze sociologického výzkumu v pražských tělovýchovných jednotách

Jednou z nových forem pohybové aktivity organizované na bázi ČSTV v tělovýchovných jednotách, je cvičení rodičů s dětmi předškolního věku. Zhruba za deset let existence oddílů rodičů a dětí se této aktivitě věnovalo resp. věnuje tisíce rodičů a dětí v českých zemích i na Slovensku, ve městech i na venkově.

V souvislosti s masovým rozvojem cvičení rodičů a dětí v posledním období usilují pracovníci z oblasti tělovýchovy, pedagogiky, psychologie i sociologie o poznání některých aspektů společného cvičení rodičů a dětí, a to jak z hlediska fyziologického (tj. jak přispívá tato pohybová aktivita tělesnému rozvoji dětí předškolního věku), tak i z hlediska poznání sociálních a psychologických souvislostí cvičení.

Proto byl také v letech 1975–1976 z iniciativy vědecké rady ÚV ČSTV v některých pražských tělovýchovných jednotách v oddílech rodičů a dětí uskutečněn sociologický výzkum, který měl jednak ověřit některé známé poznatky a zkušenosti ze společného cvičení, jednak získat řadu nových informací – především o sociálních charakteristikách a podmínkách vzniku a realizace této nové formy pohybové aktivity.

Toto sledování sociálních a psychologických aspektů cvičení rodičů a dětí bylo vůbec prvou akcí tohoto charakteru, která byla v souvislosti s cvičením rodičů a dětí realizována. Jako základní techniky bylo použito hloubkového řízení nebo rozhovoru s dospělým cvičencem z páru „rodič-dítě“. Jako doplňující techniku jsme zvolili zúčastněné pozorování v některých oddílech při cvičení rodičů a dětí.

Je třeba zdůraznit, že získané údaje vypovídají pouze o části pražské populace cvičenců v oddílech rodičů a dětí, a to zejména z oblasti Malé Strany, Smíchova, Vinohrad a Střešovic. V této stati věnujeme pozornost jen některým vybraným problémům.

I. Typologie účastníků cvičení

Základní jednotkou, v níž se společné cvičení dětí předškolního věku realizuje, je rodina. Je proto důležité si uvědomit, že tato forma

cvičení rozšiřuje rovněž možnosti pohybového využití rodičů i prarodičů dětí. Z posledních výzkumů je totiž známo, že podíl pohybových aktivit dospělého obyvatelstva se ve struktuře jejich volného času postupně snižoval. Tento trend v podstatě dokumentuje celková tendence prožívání volného času v posledních patnácti letech, kdy u některých skupin populace převažovaly „pasivnější formy prožívání volného času“.

Nizký podíl pohybových aktivit v denním režimu je zvláště typický pro mladé ženy s dětmi. Ve srovnání s frekvencí a intenzitou jejich pohybové aktivity například ve školním věku nebo před založením rodiny jde o nízké zastoupení těchto aktivit. První výrazný zlom nastává mezi 19.–25. rokem, druhý mezi 25.–30. rokem života. Všimneme si, že v těchto dvou obdobích vznikají základní rozdíly mezi mužem a ženou v pěstování pohybové aktivity. Tyto rozdíly jsou pochopitelně spjaté s celkovými změnami ve způsobu života ženy v těchto obdobích. Jsou prokazatelně nejvýraznější v době, kdy se žena stává matkou a pečuje o rodinu a domácnost. Její způsob života ve volném čase je převážně vázán na domov. Ženy, které se dříve věnovaly pohybové aktivitě, většinou tuto tělovýchovnou činnost opouštějí někdy na delší dobu, a jak se potvrdilo šetřením, vracejí se k ní později velmi sporadicky.

Ve zkoumaném souboru se ukázalo, že ženy tvoří více než tři čtvrtiny dospělých cvičenců. Z tohoto hlediska je právě cvičení rodičů a dětí činností, která zajišťuje jakousi kontinuitu v realizaci pohybové aktivity žen. Význam společného cvičení rodičů a dětí tedy spočívá zejména ve dvou funkcích: 1. podněcuje rodiče k tomu, aby v tomto směru více působili na své děti a věnovali se rozvoji jejich pohybových schopností, 2. stimuluje vznik a utváření podmínek pro rozvoj pohybové aktivity matek, ale i otců i prarodičů dětí.

Struktura skupiny dospělých cvičenců. Základní sociální charakteristiky a struktura účastníků cvičení rodičů s dětmi podle věku a pohlaví, jakož i srovnání s populací Prahy jsou zřejmé z tabulky 1:

Ukazuje se, že na cvičení s dětmi v pražských podmínkách participují zejména ženy, věkové skupiny 26–40 let a skupina lidí se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. To ostatně dokumentují i silně nadsazené hodnoty u těchto skupin ve srovnání s identickými skupinami v pražské populaci. Z hlediska věku jsou v našem souboru zastoupeny věkové skupiny od 21 do 65 let. (V tabulce 1 tvoří pro pražskou populaci základ 100% rovněž skupiny v tomto rozmezí.) Zajímavé je zjištění, že cvičení s dětmi je běžnější v rodinách se dvěma dětmi než v rodinách s jedním dítětem.

Z hlediska socioprofesionálních charakteristik dospělých účastníků cvičení je zřejmé, že se cvičení s dětmi zúčastňují většinou skupiny zaměstnanců a inteligence. Pokud jde

Tabulka 1. Struktura skupiny dospělých cvičenců podle pohlaví, věku, vzdělání, počtu dětí do 15 let a srovnání s pražskou populací (v %)

Skupiny		% účastníků cvičení	Praha*)
Pohlaví	muži	13,0	46,6
	ženy	87,0	53,4
	celkem	100,0	100,0
Věk	21 – 25 let	8,0	13,7
	26 – 30	35,0	11,5
	31 – 40	41,0	17,9
	41 – 50	8,0	24,8
	51 – 60	4,0	20,3
	61 – 65	4,0	11,8
	celkem	100,0	100,0
Vzdělání	nedokončené základní	—	0,1
	základní	5,0	38,2
	nižší odborné	12,0	30,2
	středoškolské	48,0	21,0
	vysokoškolské	35,0	9,4
	neuvedeno	—	1,1
celkem		100,0	100,0
Počet dětí do 15 let v rodině**)	1 dítě	36,4	69,1
	2 děti	62,5	27,8
	3 děti a více	1,1	3,1
	celkem	100,0	100,0

*) Výsledky ze Sčítání lidu, domů a bytů, Hlavní město Praha, 1970.

**) U pražské populace tvoří základ domácnosti s dětmi do 15 let v rodinách úplných + neúplných.

o sociální charakteristiku rodin, týká se pěstování této aktivity z velké části smíšených zaměstnanecko-dělnických rodin (viz tabulku 2).

Nepotvrdil se předpoklad, že rodiče s vyšším stupněm vzdělání začínají v oddíle s dětmi cvičit významněji dříve než rodiče s nižším stupněm vzdělání (tj. zhruba od dvou let věku dítěte). Dotazovaní se základním a nižším odborným vzděláním začali cvičit ve věkovém rozmezí od 2 do 3 let, středoškoláci a vysokoškoláci jsou na škále počátků cvičení rozdělení s větší variabilitou.

Skoro dvě třetiny všech dětí, které chodí cvičit, nenavštěvují výchovná zařízení předškolního věku. Návštěva cvičení v oddíle je

pro tyto děti zřejmou kompenzací nedostatku pobytu v kolektivu dětí.

Zajímavé je zjištění týkající se věku dětí na počátku cvičení (viz tabulka 3). Děti nejčastěji začínají cvičit ve věkovém rozmezí od 2 do 3 let. Nejméně jich začalo v oddíle cvičit po třetím roce a netypický je počátek cvičení u dětí mladších dvou let. Průměrný věk, ve kterém začínají děti v tělovýchovné jednotě cvičit, se pohybuje od 2 do 2,5 let. Z hlediska pohybového a psychického rozvoje dětí je toto období zvláště vhodné pro děti, které nechodí do jeslí.

Důležitým sociálním aspektem cvičení v oddílech rodičů a dětí je skutečnost, že toto cvičení není pouze jednostrannou záležitostí

Tabulka 2. Socioprofesionální struktura příslušníků rodin cvičících v oddílech „rodiče a děti“ (v %)

	Socioprofesionální příslušnost cvičícího v oddíle	Socioprofesionální příslušnost manželského partnera
Dělníci	7,0	15,6
Zaměstnanci	40,0	32,3
Příslušníci inteligence	40,0	44,8
Ženy v domácnosti	8,0	2,1
Důchodci	4,0	2,1
Ostatní	1,0	3,1
Celkem	100,0	100,0

některého člena rodiny: často navštěvují cvičení oba rodiče, nebo se spolu střídají, nebo se střídají s prarodiči dítěte apod. Tato skutečnost je pro nás indikátorem zvýšeného zájmu těchto rodin o výchovu dětí, o rozvoj jejich pohybových schopností, o rozvoj osobnosti dítěte vůbec. Jak tabulka ukazuje, cvičení je u jedné třetiny našeho souboru vskutku rodinnou záležitostí — zúčastňují se ho oba rodiče nebo se střídají s prarodiči, a to nejen při cvičení v oddíle, ale i při cvičení doma, které je součástí této pohybové aktivity. Lze říci, že se cvičení rodičů s dětmi v těchto rodinách stalo jednou z nejoblíbenějších rodinných aktivit, která je doplňována dalšími společnými akcemi pořádanými tělovýchovnou organizací (například zimními pobyty na horách, letními tábory, společnými vycházkami apod.).

V počátcích cvičení v oddíle chodí s dítětem cvičit obvykle matka. Po delší době — asi po dvou letech návštěvy cvičení (v době našeho šetření činila průměrná doba návštěvy oddílu asi jeden a půl roku) se ukazuje tendence k „střídání“ matky otcem a prarodiči dítěte. Naopak u dětí, které zatím chodily cvičit krátkou dobu (méně než šest měsíců) se dospělí „doprovázející“ cvičenci nestřídají vůbec. Zdá se, že většinou matka uvádí dítě do nového prostředí oddílu, seznamuje je

s novou činností — společným cvičením. Když pak je dítě dostatečně v novém prostředí adaptováno (cvičení navštěvují ze dvou třetin děti, které nechodí do výchovných zařízení předškolního věku), dochází zpravidla k zapojení dalších členů rodiny do cvičení v oddíle. Jak se ukázalo, je to výhodnější až když „první doprovázející“ člen rodiny (tedy nejčastěji matka) dobře zvládá většinu cviků a je obeznámen se zásadami, které je třeba při cvičení dodržovat.

II. Postoje rodičů ke společnému cvičení a celková pozice pohybových aktivit v rodině

Získání informací o postojích rodičů resp. prarodičů dětí ke společnému cvičení, podle nichž lze hodnotit význam této aktivity pro děti a pro rodinu vůbec, je důležité z hlediska dalšího rozvoje cvičení rodičů a dětí. Jsou rovněž využívány při popularizaci a propagaci cvičení v široké veřejnosti. Přitom nejde jenom o propagaci cvičení v oddílech rodičů a dětí v tělovýchovných jednotkách, které jsou stejně limitovány určitou kapacitou, ale také o snahu vést rodiny s malými dětmi k cvičení v domácím prostředí, venku apod. — samozřejmě podle vhodných příruček a ukazek na dobré profesionální úrovni. Sféru cvičení rodičů s dětmi je z tohoto hlediska mož-

Tabulka 3. Vzdělání rodičů a věk dítěte na počátku cvičení v oddíle (v %)

Vzdělání	Věk					Celkem
	méně než 2 roky	2 roky	2–2,5 roku	2,5–3 roky	více než 3 roky	
Základní	—	50,0	25,0	25,0	—	100,0
Níže odborné	—	54,5	18,2	27,3	—	100,0
Středoškolské	6,4	23,4	29,8	31,9	8,5	100,0
Vysokoškolské	3,0	30,3	30,3	24,2	12,2	100,0
Celkem	4,2	30,5	28,4	28,4	8,4	100,0

$\chi^2 = 7,345$ statisticky nevýznamný

Tabulka 4. Zapojení rodiny do cvičení v oddíle (v %)

S dítětem chodí cvičit	%
pouze otec	8,0
pouze matka	52,0
rodiče se střídají	17,0
rodiče se střídají s prarodiči dítěte (zúčastní se tzv. nejširší rodina)	15,0
pouze prarodiče dítěte	8,0
Celkem	100,0

no chápat jako jednu z forem využitelných při „výchově k rodičovství“.

1. V čem vidí rodiče přínos nebo význam cvičení?

Identifikované postoje k cvičení byly vesměs pozitivní. Shrňme-li získané výpovědi, pak lze říci, že a) *přínos pro rodiče* spočívá zejména v lepší možnosti pochopit mentalitu dítěte a poznat jeho chování v jiném prostředí než doma, dále v posílení vzájemného vztahu rodičů a dětí na základě společné činnosti, která matce, otci nebo prarodičům poskytuje příležitost věnovat se dítěti intenzivněji. Dalším významným aspektem je to, že rodiče mají radost z pohybu dětí a pohled na cvičící malé děti je pro ně silným emotivním zážitkem. Významně se také upevňuje citová vazba mezi rodiči a dětmi.

Různé sociální a věkové skupiny se v hodnocení společného cvičení rodičů a dětí poněkud odlišují. Tak například skupina *dělníků* vidí význam tohoto cvičení především v tom, že jim pomáhá blíže pochopit své děti a poskytuje jim dobré poučení, jak a co je možno s malými dětmi cvičit, jak s nimi zacházet. Část skupiny *zaměstnanců* nadprůměrně hodnotí skutečnost, že při cvičení s dětmi jsou rovněž sami v pohybu a tak alespoň částečně mají možnost kompenzovat nedostatek pohybu při sedavém zaměstnání (jde zde převážně o věkovou skupinu 41–50 let); druhá část skupiny zaměstnanců, a to mladší věková skupina (31–40 let), nepovažuje možnost pohybového využití rodičů při tomto cvičení za důležité. Nutno říci, že tato skupina vykazuje celkově vyšší hodnoty tělovýchovné činnosti vůbec, má tedy možnost sportovního využití, možnost zacvičit si jinde

Tabulka 5. Délka cvičení v oddíle a zapojení rodiny do cvičení (v %)

S dítětem chodí cvičit						
	Matka	Otec	Rodiče se střídají	Rodiče se střídají s prarodiči	Prarodiče dítěte	Celkem
Méně než 6 měsíců	80,0	20,0	—	—	—	100,0
6–11 měsíců	57,5	—	15,2	15,2	12,1	100,0
od 1 do 1,5 roku	61,1	11,1	11,1	16,7	—	100,0
od 1,5 do 2 let	40,0	20,0	20,0	20,0	—	100,0
od 2 do 2,5 let	17,6	11,7	47,3	11,7	11,7	100,0
od 2,5 do 3 let	83,3	—	—	16,7	—	100,0
3 roky a více	36,3	9,1	9,1	27,3	18,2	100,0
Celkem	52,0	8,0	17,0	15,0	8,0	100,0

$X^2 = 40,310$ statisticky významný na 5 %

Tabulka 6. Frekvence pohybové aktivity podle věku, pohlaví, vzdělání a počtu dětí v rodině

Výpověď o frekvenci	Věk (roky)	Pohlaví	Vzdělání	Počet dětí v rodině (do 15 let)	Kdo z rodiny s dětmi cvičí
Cvičí, sportuje několikrát v týdnu	26–30	muži ženy	vysokoškolské	2	rodiče se střídají
1krát týdně	31–40	muži	vysokoškolské	1	pouze otec, rodiče se střídají
1krát–2krát za měsíc	31–40	muži	základní vysokoškolské	—	pouze otec, rodiče se střídají
Méně než 1krát za měsíc	21–25 41–50	ženy	středoškolské	2	pouze matka
Cvičí pouze při cvičení s dětmi	51–60	ženy	nižší odborné	—	pouze matka nebo prarodiče

než v oddílech rodičů a dětí. (Sociální skupina zaměstnanců je na základě získaných údajů ve srovnání s ostatními sociálními skupinami nejméně homogenní). Zaměstnanci vysoko hodnotí skutečnost, že se dětem při cvičení věnují více než kdy jindy.

Skupina *inteligence* zdůrazňuje zejména význam společného cvičení pro posílení vztahu rodičů a dětí. Současně hledají v této aktivitě jistou kompenzaci sedavého způsobu života. b) Pokud jde o přínos společného cvičení pro děti jsou zdůrazňovány dvě zásadní skutečnosti: za prvé – význam cvičení pro pohybový rozvoj dětí, za druhé – pobyt dětí v kolektivu vedeném odbornými pracovníky.

Výpověď rodičů o významu tohoto cvičení pro děti dosti silně ovlivňuje skutečnost, zda dítě chodí či nechodí do jeslí nebo do mateřské školy. Právě u dětí, které do těchto zařízení nechodí, je výrazně více oceňována skutečnost, že cvičení pěstuje u dětí kázeň a disciplínu a že děti mají možnost být při cvičení v dětském kolektivu. Tito rodiče také o něco kladněji hodnotí vliv cvičení na pohybový rozvoj dětí.

Hodnocení významu cvičení je také pochopitelně závislé na tom, jak dlouho rodiče chodí s dětmi cvičit. Zdá se, že zpočátku je více než později zdůrazňován význam cvičení z hlediska pohybového rozvoje dětí (do 6 měsíců návštěvy cvičení) a pobyt v kolektivu dětí (od 6 měsíců do 1½ roku návštěvy cvičení). Po delší době návštěvy cvičení jsou více zdůrazňovány některé jeho psychologické aspekty, například po více než tříletém cvičení je kladen důraz zejména na posílení harmonického vztahu mezi rodiči a dětmi.

Uvádíme některé typické odpovědi rodičů na otázku: „V čem a jak, podle vašeho názoru, může být společné cvičení pro děti užitečné, prospěšné?“:

- „Děti jsou zde pod odborným dohledem; je to prospěšné pro jejich komplexní rozvoj, a to zvláště u pohybově méně nadaných dětí.“ (Muž, 32 let, ekonom; holčička, 5,5 let.)
- „Pokrok ve fyzickém a psychickém vývoji dítěte je brzy zřetelný. Je to vlastně návod pro rodiče, jak s dítětem cvičit.“ (Žena, 42 let, překladatelka; chlapec, 3 roky.)
- „Když nechodí do jeslí, tak nemá možnost přizpůsobit se v kolektivu. Cvičením v oddíle to získá – hlavně teda je zde disciplína a kázeň.“ (Žena, 27 let, v domácnosti, středoškolačka; chlapec, 3 roky.)
- „Je to mimo jiné i jeden ze způsobů jak přispět adaptaci dítěte v kolektivu – než začala chodit do mateřské školy, chodila jsem s ní cvičit, aby si zvykla chovat se v kolektivu. Teď chodí do školky a zvykla si tam velmi záhy.“ (Žena, 41 let, vysokoškolačka; holčička, 5 let.)
- „Myslím si, že cvičení, kromě rozvoje pohybových schopností dítěte, vychovává dítě ke kázi, samostatnosti a životu v kolektivu.“ (Žena, 35 let, chemička; chlapec, 5 let.)
- „Dítě se zde naučilo nebát se!“ (Žena, 31 let, v domácnosti; holčička, 2,5 roku.)
- „Zdá se mi, že zde vhodně ventiluje své přirozené sklony.“ (Žena, 33 let, prodávka; holčička, 3,5 roku.)
- „Jde vlastně také o příjemný, pozvolný a nenásilný vstup dítěte do společnosti v přítomnosti matky.“ (Žena, 28 let, učitelka; chlapec, 4 roky.)

2. Celková pozice pohybové aktivity v rodině

Pro úspěšný rozvoj pohybových vlastností dítěte je velmi důležité, jaké podmínky pro něj vytváří rodina, v níž dítě žije, jaké předpoklady v tomto směru rodina poskytuje. V sou-

vislosti s tím bylo třeba zjistit, jaké místo zaujímá pohybová aktivita a tělesná výchova vůbec v životě rodin s malými dětmi, a zda tato skutečnost také ovlivňuje participaci na společném cvičení s dětmi.

Prokázalo se, že zájem o cvičení s dětmi a jeho intenzita je vyšší v rodinách, kde rodiče intenzivně cvičí a sportují, resp. v rodinách, které se tělovýchovným aktivitám věnovaly dříve.

Frekvence cvičení a sportování je u skupiny dospělých cvičenců následující:

- jedna čtvrtina všech dotazovaných cvičí a sportuje jednou týdně, resp. několikrát týdně (tj. kromě cvičení v oddílech rodičů a dětí);
- asi polovina dotazovaných cvičí a sportuje v současné době velice nepravidelně (většina z nich ale intenzivněji cvičila v minulosti);
- v oddílech rodičů a dětí cvičí rovněž malá část cvičenců (7%), kteří se v minulosti tělovýchovné činnosti nevěnovali a ani dnes ji jiným způsobem neprovozují.

Frekvence pohybové aktivity rodičů resp. prarodičů dětí je pochopitelně různá podle věku, vzdělání, pohlaví a počtu malých dětí v rodině. Je také různá podle toho, kdo z rodiny je zainteresován na společném cvičení rodičů a dětí. Následující tabulka ukazuje, jaká frekvence pohybové aktivity je typická pro různé věkové, vzdělanostní atd. skupiny dospělých cvičenců.

Ukázalo se, že v případech, kde se cvičení s dětmi zúčastňují oba rodiče, existuje zřejmá „zakotvenost“, silná fixace a pozitivní vztah k tělovýchovné činnosti vůbec. Pro úspěšný pohybový rozvoj dětí v těchto rodinách je vytvořeno dobré zázemí. Tito rodiče většinou patří do věkové skupiny 26–30 let a dosáhli vyšších stupňů vzdělání.

Dosavadní zjištění dále prokazují, že v rodinách, kde pohybová aktivita zaujímá vyšší místa v hodnotovém systému rodičů resp. prarodičů dětí, je také více rozšířeno společné cvičení rodičů a dětí – tato nová, progresivní forma pohybové aktivity. Zůstává otázkou, jak na druhé straně stimulovat rodiny (rodiče), kde zájem o pohybovou aktivitu je malý.

Závěrem

Konstituce rodiny přináší pro její členy řadu pozitivních stimulů k realizaci společných zájmů a aktivit, na jejichž bázi se mohou vytvářet pozitivní předpoklady k prohlubování partnerských a rodinných vztahů. Cvičení rodičů a dětí se pro řadu rodin s malými dětmi (pro rodiny dvougenerační i třígenerační) stává jednou z těchto společných aktivit. Vzniká na základě zájmu rodiny přispět k pohybovému a psychickému rozvoji dítěte a pozitivně ovlivňuje rodinné klima. Výsledky šetření rovněž ukazují, že přispívá k pocitu plnějšího a spokojenějšího prožití volného času.

Dominujícím motivem účasti rodičů na společném cvičení byl především „zájem o dítě“. Současně však více než polovina dospělých má pocit „vlastního nedostatku pohybu“ a chce si při této příležitosti zacvičit. Pro tuto část našeho souboru se cvičení s dětmi stalo velmi oblíbenou činností fixovanou v jejich denním (týdenním) režimu a struktuře volného času.

Jaroslav Hudeček

Výuka řízení sociálního rozvoje pracovních kolektivů

S intenzivním rozpracováváním otázek sociálního plánování, které se má u nás v příštích letech zavést nejen ve vybraných podnicích, jako je tomu dosud, ale v celostátním měřítku, stále naléhavěji vystupuje do popředí otázka kádrů odborně připravených na tuto náročnou práci.

Proto katedra ekonomické sociologie a psychologie fakulty řízení Vysoké školy ekonomické v Praze (která v čele s prof. Kohoutem, nyníjším děkanem fakulty řízení, po světovém sociologickém kongresu ve Varně v r. 1970 začala intenzivně teoreticky studovat a při konkrétním provádění sociální analýzy pro potřeby vypracování metodiky sociálního plánování prakticky uplatňovat sovětské poznatky a zkušenosti se sociálním plánováním) zahájila 7. března 1977 v učebním středisku Vysoké školy ekonomické v Poděbradech první postgraduální kurs *řízení sociálního rozvoje pracovních kolektivů*. Je to po postgraduálním kursu sociálního plánování, který organizuje Vysoká škola ekonomická v Bratislavě, další neobyčejně významný krok v přípravách na praktické zavedení sociálního plánování ve všech státních a hospodářských organizacích.

Do prvního postgraduálního kursu řízení sociálního rozvoje pracovních kolektivů bylo přijato celkem 33 posluchačů, a to nejen z českých zemí, ale i ze Slovenska. Jde o pracovníky z podniků a nadpodnikových orgánů různých odvětví národního hospodářství (průmysl, stavebnictví, doprava, spoje, lesní hospodářství), z výzkumných ústavů i z ústředních a jiných nadřízených orgánů (ministerstvo práce a sociálních věcí, státní plánovací komise, krajský národní výbor), kteří pracují jako podnikoví sociologové a psychologové, vedoucí pracovníci oddělení pro kádrovou a personální práci, výchovu kádrů a péči o pracovníky a výzkumní pracovníci.

Kurs je dvouletý a jeho výuka obsahuje několik tematických bloků. Především jde o přednášky z marxismu-leninismu, jimiž se výuka v kursu zahajuje. Následují přednášky o teoretických a metodologických základech řízení, o informačním a rozhodovacím procesu, o kontrolním procesu, organizaci a systému řízení národního hospodářství, které budou zakončeny souhrnnou zkouškou. Posluchači se dále částečně seznámí s automatizovaným zpracováním dat, statistikou a mate-